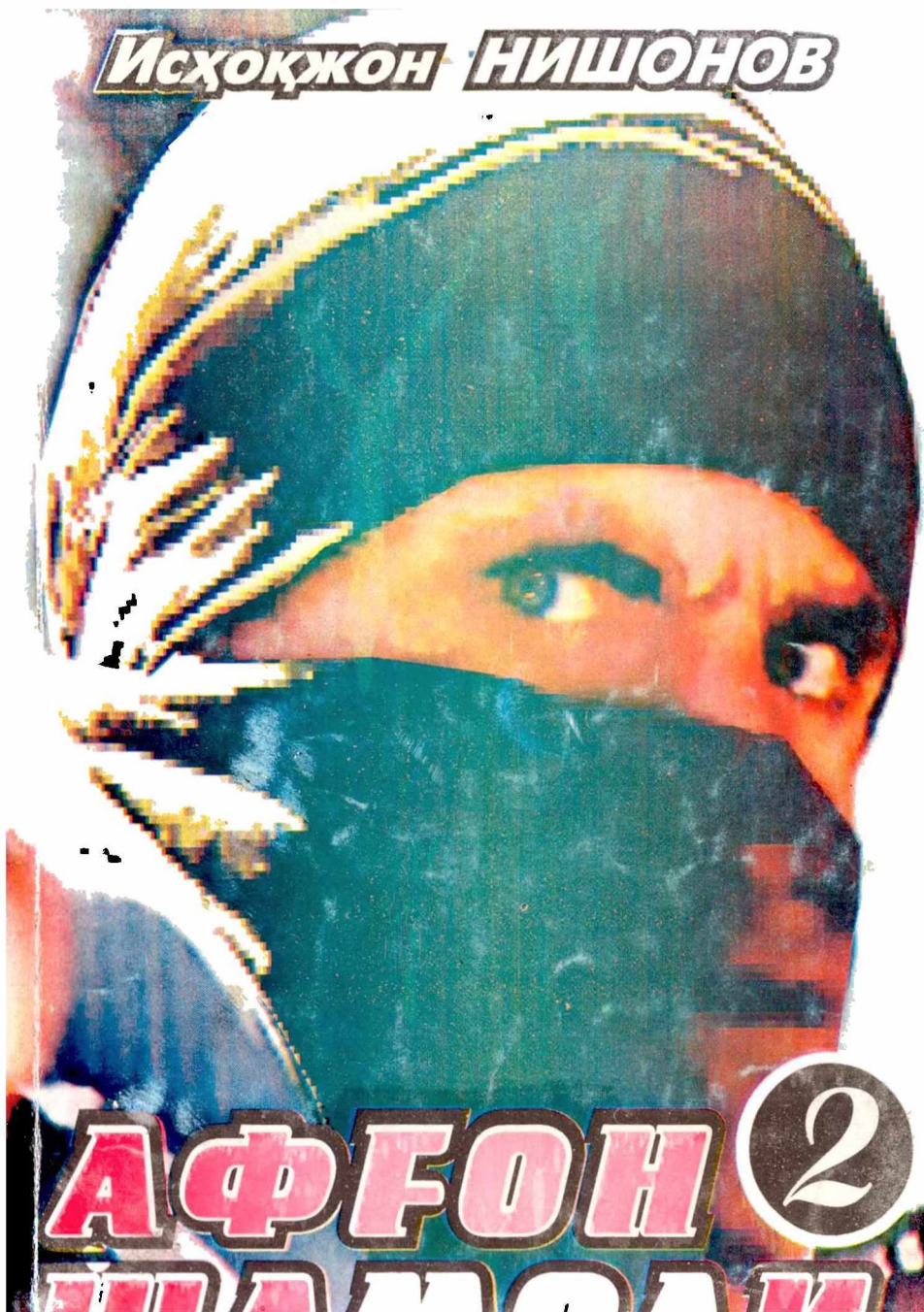

Исҳоқжон НИШОНОВ

АФФОН

2

ШАДМАРАИ

Исҳоқжон НИШОНОВ

АФҒОН ШАМОЛИ

ИККИНЧИ КИТОБ

ҚАСАМ

Детектив роман

**«Фаргона» нашриёти
2009 йил.**

Асар Ватанимиз мустақиллигининг 18 йиллигига бағишланади.

Ҳадисда бир гап бор: «Ватанни севмоқ иймондандир». Киндик қонимиз томган Ватандан азиз, мўътабар нарса бўлмаса керак. Инсоният дунёга келибди-ки, она каби ардоқли бўлган юртни кўз қорачигидай асрайди, ёвдан ҳимоя қилади. Керак бўлса, жонини фидо қилади. Инсон қалбига Ватан меҳри она сути билан киради. Шу сабаб уни шарафлайди. Ватан ҳақида кўплаб асарлар ёзилган, шарафланган, улуғланган. Асли касби мактаб ўқитувчиси бўлган Исҳоқжон Нишоновнинг «Афгон шамоли» сериалига кирувчи барча асарларида жонажон диёримиз мадҳ этилади. Тараққиётимизга гов бўлаётган галамиз кимсаларнинг мақсадлари очиб берилади. Сарҳадларимизни қўриқлаётган ўғлонларимиз, осойишталигимиз посбонлари бўлган ички ишлар, ҳамда, бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимларининг қаҳрамонлик ва жасоратлари очиб берилади.

И. Нишонов

Афгон шамоли // Қасам

«Фарғона» нашриёти – 2009. – 248 б.

ISBN - 978-9943-347-59-5

© «Фарғона» нашриёти – 2009 йил.

МАРДЛАР ҚЎРИҚЛАЙДИ ВАТАННИ

Энг олий мақсадим — халқимнинг омонлиги.

И. КАРИМОВ.

Мамлакатимиз юртбошимизнинг раҳбарлиги ва раҳнамолигида мустақилликнинг ўн саккизинчи йилига қадам қўйди. Бу тарих учун узоқ вақт эмас. Қисқа фурсат ичида кўзни қувонтирадиган, оламни ҳайратга соладиган жаҳоншумул ишлар амалга оширилди. Эришаётган ютуқларимиз жонажон юртимизда яшаётган ҳар бир инсоннинг фахри ва гуруридир. Биз бугун дадил одим ташлаб, дунёга танилиб, ривожланиб, тараққий этиб бормоқдамиз. Жаҳон аҳлини лол қолдирган буюк ўзгаришлар осонликча қўлга киритилмади. Танлаган йўлимизга гов бўлган, ўзларининг гоёлари билан тарих гилдирагини ўтмишга буришни истаган, ёшларимиз онгини захарламоқчи бўлган, тараққиётимиздан ичи ёнган мақсади бузиқ, кўнгли қаро кимсалар ҳам чиқиб қолди. Улар мамлакатимиздаги тинчликка, миллат ва элатлар ўртасидаги асрий дўстлик, ҳамда, ҳамжиҳатликка раҳна солишга уринишди. Ўзларининг ғараз мақсадлари йўлида қўлларига қурол олишди, бегуноҳ одамларнинг қони тўкилди. Бироқ халқимиз юртбошимиз танлаган йўлдан қайтмади.

*Асар Ватанимиз мустақиллигининг 18 йил-
лигига бағишланади.*

Ҳадисда бир гап бор: «Ватанни севмоқ иймондандир». Киндик қонимиз томган Ватандан азиз, мўътабар нарса бўлмаса керак. Инсоният дунёга келибди-ки, она каби ардоқли бўлган юртни кўз қорачигидай асрайди, ёвдан ҳимоя қилади. Керак бўлса, жонини фидо қилади. Инсон қалбига Ватан меҳри она сути билан киради. Шу сабаб уни шарафлайди. Ватан ҳақида кўплаб асарлар ёзилган, шарафланган, улуғланган. Асли касби мактаб ўқитувчи-си бўлган Исҳоқжон Нишоновнинг «Афгон шамоли» сериалига кирувчи барча асарларида жонажон диёримиз мадҳ этилади. Тараққиётимизга гов бўлаётган галамиз кимсаларнинг мақсадлари очиб берилади. Сарҳадлари-мизни қўриқлаётган ўғлонларимиз, осойишталигимиз посбонлари бўлган ички ишлар, ҳамда, бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимларининг қаҳрамонлик ва жасоратлари очиб берилади.

И. Нишонов

Афгон шамоли // Қасам

«Фарғона» нашриёти — 2009. — 248 б.

ISBN - 978-9943-347-59-5

© «Фарғона» нашриёти — 2009 йил.

МАРДЛАР ҚЎРИҚЛАЙДИ ВАТАННИ

Энг олий мақсадим — халқимнинг омонлиги.

И. КАРИМОВ.

Мамлакатимиз юртбошимизнинг раҳбарлиги ва раҳнамолигида мустақилликнинг ўн саккизинчи йилига қадам қўйди. Бу тарих учун узоқ вақт эмас. Қисқа фурсат ичида кўзни қувонтирадиган, оламни ҳайратга соладиган жаҳоншумул ишлар амалга оширилди. Эришаётган ютуқларимиз жонажон юртимизда яшаётган ҳар бир инсоннинг фахри ва гуруридир. Биз бугун дадил одим ташлаб, дунёга танилиб, ривожланиб, тараққий этиб бормоқдамиз. Жаҳон аҳлини лол қолдирган буюк ўзгаришлар осонликча қўлга киритилмади. Танлаган йўлимизга ғов бўлган, ўзларининг гоёлари билан тарих гилдирагини ўтмишга буришни истаган, ёшларимиз онгини захарламоқчи бўлган, тараққиётимиздан ичи ёнган мақсади бузик, кўнгли қаро кимсалар ҳам чиқиб қолди. Улар мамлакатимиздаги тинчликка, миллат ва элатлар ўртасидаги асрий дўстлик, ҳамда, ҳамжиҳатликка раҳна солишга уринишди. Ўзларининг гараз мақсадлари йўлида қўлларига қурол олишди, бегуноҳ одамларнинг қони тўкилди. Бироқ халқимиз юртбошимиз танлаган йўлдан қайтмади.

Мустақиллигимизни кўз қорачигидай асраш, тинчлигимизни сақлаш йўлида куну тун хизмат бурчини бажариб келаётган ички ишлар идоралари ходимлари, Ватан сарҳадларини қўриқлаётган мард ўғлонларимиз ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ходимлари билан халқимиз фахрланади. Улар орасида мустақиллигимиз ва тинчлигимизни сақлашда ширин жонларини фидо қилган мард ўғлонларимиз бор. Улар бизнинг фахримиз ва гуруримиздир. Қурбон бўлганларнинг номлари қалбимизда мангу яшайди. Юртбошимизнинг таъбирлари билан айтганда, «Она-Ватан ҳимояси, юртимизнинг тинчлиги йўлида ўз жонини фидо қилган аскарларимизнинг номлари барчамиз учун мардлик ва жасорат, фахру гурур тимсоли бўлиб қолади».

Исҳоқжон Нишоновнинг «Афгон шамоли» романида ўзларининг муқаддас, шарафли бурчларини адо этиб келаётган, она-Ватан байрогини ўпиб ичган қасамёдларига содиқ қолаётган мард ўғлонларимизнинг диний экстремистик гуруҳларга, қора мақсадли ғаламисларга қарши курашдаги жасорати акс эттирилади. Милиция ва халқнинг яқдиллиги очиб берилади. Бу роман ўзбек милицияси ҳақидаги дастлабки йирик асардир.

**Баҳодир РАҲМОНОВ,
Наманган вилоят Ички ишлар
бошқармаси бошлигининг ўринбосари.**

МАЪЛУМОТНОМАДАН

Мирюнус Охунов 1948 йилда туғилган. Ўзбекистон Республикасининг фуқароси. Миллати ўзбек, ҳунарманд оиласида туғилган ва ўзи ҳам ҳунармандчилик билан шуғулланиб келган. 1990 йилда Тожикистонда Қобулий домланинг қўлида таълим олган. 1994 йили Эргашбой Одиловнинг гуруҳига қўшилган. Ўзи яшаб турган қишлоқ ва туманда диний экстремизм ғояларини тарғиб қилиб келган. 1994 йилнинг июл ойида ўз хотини Олима Эргашеванинг бошига оғир тан жароҳати етказиб, воқеа жойидан ғойиб бўлган. 1995 йилнинг июн ойидан август ойига қадар Олма-ота шаҳрида савдогар ниқоби остидаги Одилов тарафдорлари сафида жазодан, қочиб юрган. Август ойи охирида ун нафар диний-экстремистик гуруҳ аъзолари билан Чеченистон республикасига ўтиб кетган. Усама бин Лоденнинг содиқ одамларидан бири, таниқли террорчи Хаттоб гуруҳи таркибига қўшилиб, ҳукумат қўшинларига қарши жанговар ҳаракатларда иштирок этган. Асирлар ва тутқунларни қийнаб, азоблаб ўлдиришда алоҳида «намуна» кўрсатган. Грозний шаҳрида бўлиб ўтган отишма чоғида қаттиқ яраланган Хаттобни жанг майдонидан олиб чиққан. Хаттоб томонидан унга Азиз номи берилган ва террорчининг арзандасига айланган. 1997 йили Грозний шаҳри ҳукумат қўшинлари томонидан ишғол этилгач, Мирюнус санокли одамлар билан Эрон орқали Афғонистонга—Эргашбой Одилов сафига келиб қўшилган. Айни пайтда унга нисбатан қидирув ишлари олиб борилмоқда.

БИРИНЧИ ҚИСМ

-1-

Айтилган муддат етиб келганди. Бўрибойнинг қотили топилмади. Туркон хоним Одиловнинг хонасида унутиб қолдирган матоҳини олиб кетиш учун қайтиб келмади. Унинг сўзлари магнитофон тасмачасига ёзилибгина қолмай, бу ўйинчоқни унга ишониб топширган кимсанинг сўзлари ҳам тушиб қолганди. Туркон хоним қандай қилиб бўлса-да, Одиловни Баширнинг топшириғини бажармасликка кўндириши лозим эди. Самарқанду Бухорони ўз раҳнамоларига инъом этмасликни илтимос қилган бу одамлар нега ўзлари келишмайди? Маслаҳат ва йўл-йўриқ кўрсатишмайди? Боши қотиб турган кунларда ёрдам қўлини уза тишмайди? Кимсасиз адирларда афғон шамолига юз кўзларини ялатиб, очлик ва ташналик азобларини бошидан ўтказиб турганда кўнглига далда бермайди? Ахир бу ерларда у кимнингдир далдасига, маслаҳатига зор бўлиб яшаяпти-ку! Демак, улар Эргашбойни ҳамиша кузатиб юришган. Босган қадамидан, қилаётган ишларидан воқиф. Қўл остидаги йигитлар ичида уларнинг одами бўлса-я!

Тасмадаги ёзувларни эшитган Эргашбой Туркон хонимни бу ерга жўнатган кимсаларни ўзининг яқин дўстлари, деб қабул қилди. Бироқ, улар Башир билан бўлган учрашувни кимдан эшитишди? Ким уларни бу сирдан воқиф қилди? Ҳа, уларнинг бу ерда одами бор. Хуфялар тинимсиз ишляпти!

«Хуфия» сўзи хаёлига келганда Одиловнинг бадани жимирлаб кетди. Бўрибойнинг ваҳшийларча ўлдирилганига ҳам бир ҳафта бўлди. Шу кунга қадар қотил топилгани йўқ. Кўпчилик олдида Содиққа айтган сўзлари қулоғи остида жаранглайди. Ухлаганида Бў-

рибойнинг танасидан узилган боши кўз олдида намоён бўлади. Хуфияларни қанчалик қисти-қафасга олмасин, қотилни топишолмаяпти... Бўрибойнинг ўлими Эргашбойни таҳликага солиб қўйганди. Атрофидаги одамларга бўлган ишончи сўнди. Эргашбой ўйлаб-ўйлаб охири йигитлари орасида давлатнинг одами бор, деган қарорга келди. Қотил бир эмас, балки бир неча киши бўлиши мумкин. Улар топилмаса, Одилов бу ерда тинч ва хотиржам яшаёлмайди. Истаган пайтда чавақлаб кетишлари мумкин. Шунинг учун у аввало чодир атрофига садоқатли ва ишончли йигитларини соқчиликка қўйди. Улар туну кун ухламай ўз раҳнамоларини кўриқлашарди. Одилов ташқарида ҳам эмин-эркин юролмайдиган бўлиб қолди. Унинг уйқусиз тунлари бошланганди.

Эрталаб барвақт уйғонган Эргашбой Содиқни чақиртирди.

— Айбдорни тоқдингми? — бундан икки кун аввал кўришганларида ҳам у ҳудди шу саволни берганди.

— Гумонларим бор..., — кўрқа-писа жавоб қайтарди Содиқ.

— Менга гумонинг керак эмас, сендан аниқ жавоб кутяпман!

— Ҳаракат қияпман, хўжайин, аммо...

— Сенга берилган муддат тугади, — Содиқнинг сўзини бўлиб, ўшқирди хўжайин.

— Яна бир ҳафта муҳлат беринг, амирим, — Содиқ ўзини қандай жазо кутаётганини яхши биларди. Нима қилиб бўлса-да, хўжайиннинг меҳрини қозониши, уни аҳдидан қайтариши, гумон килинувчини тополмаган тақдирда кўзига хунук кўринган, аввалдан қасдлашиб келган бирор кимсани кўрсатиш учун фурсат лозим эди.

— Мен бир сўзли одамман, айтганимнинг урдасидан чиқиб келганман. Йигитларим олдида бебурд бўлишни хоҳламайман!

Содиқ олов ичида қолгандек типирчилади. У хўжа-

йиннинг феълени яхши тушунарди. Қўрс одамлиги ҳаммадан унга кўпроқ маълум. Бир вақтлар қўшни бўлиб яшашган. Болалигидан танийди. Ўртоқлари билан уришиб ёки жанжаллашиб қолса, гина-қудуратни узоқ вақт юрагида сақлаб юрарди. Пана жойларда рақибини пойлаб, кесак ёки тош отиб, бурнини қонатмагунча тинчимасди. Унинг бу одати катта бўлганда ҳам қолмади. Шуни эслаб Содикнинг вужуди безгак тутгандек қалтираб кетди. Ерга тиз чўкди. Бошидаги сала Одиловнинг оёғи остига юмлаб тушди. Ўпкаси шишиб, йиғлаб юборди.

— Бола-чақаларимни ташлаб, орқангиздан эргашиб келганман, хўжайин. Раҳмингиз келсин. Бегона юрда ўлиб кетсам, гўдакларим чирқираб қолади. Ўйламай айтган гапим учун бир қошиқ қонимдан кечинг, жон хўжайин. Илоҳим, ниятларингизга етинг, юртнинг пошшоси бўлинг. Доимо хизматингизни қилиб юрай!

Одилов қўрқоқ ва юраксиз йигитларни ёқтирмасди. Бироқ шаънига айтилган мақтовлар унинг тош юрагини бироз эритди. Ўз мақсади йўлида Содикдан фойдаланиш мумкинлигини ўйлади.

— Тур ўрнингдан, — аччиқ нарса чайнаб олгандек афтини буриштирди хўжайин. — Хотин кишига ўхшаб оёғим остида кўз — ёш тўкма. Сенда фурур борми?!

Содик хўжайиннинг бу гапидан гуноҳидан ўтганлигини тушунди. Юраги ёришди.

— Бир қошиқ қонимдан ўтишингизни билардим, хўжайин, — деди ялтоқланиб. — Илоҳим, ниятингизга етинг!

— Сен боп топшириқ бор, — ўйчан кўзларини ерга қадаб сўз қотди Эргашбой.

— Буюринг!

— Вақти келганда айтаман, — деди тўдабоши. Унинг юзида заҳарханда кулгу жиъва қилди. Бу ним табассум қачондир ўз бошига оғир мусибат солишини Содик ҳали тушуниб етмай «бош устига амирим», деган жавобни қилди.

Мирюнуснинг келиши Одиловни қувонтириб юборди. Унинг ташрифи қайғу ғамга ботган, қолаверса кўрқув ҳамда гумонлардан безиллаган юрагига бироз бўлса-да, далда бўлди. Қайғуларини унутди. Ўша кеча икки дўст узоқ суҳбатлашиб тонг оттиришди. Одилов бундан кейин тўдани бошқаришни Мирюнуснинг зиммасига топширди. Ўзи Покистонга жўнашини маълум қилди. Яқин кунларда Башир жаноблари Одилов билан Қобулда учрашишни режалаштириб қўйганди. Душанбедаги учрашувдан унинг кўнгли тўлмаганди. Одиловдан аниқ жавоб ололмаганидан афсусланиб юрганди. Разведка ва диверсия ишлари бошлиғи нима қилиб бўлса-да, Одиловни ўз шартига кўндирishi ва қўлидаги бир варақдан иборат шартномага имзо чектириб олишни ўйларди. Унга ваъда қилинган қурол-аслаҳа, озиқ-овқат ва кийим-кечакларни жўнатишни ортга суриб келаётганлигининг сабаби шунда эди. Буни Одиловнинг ўзи ҳам сезарди. Кутилмаганда Тожикистондаги вазиятнинг издан чиқиб кетиши, Одиловнинг юрагидаги орзу-истакларни саробга айлантирган ва ўзининг ғалабасига бўлган ишончни сўндирганди. Яшаши ва одамларини сақлаб қолиши учун барча қабиҳ ишларни бажаришга тайёр эди. Ақидапарастларнинг мағлубияти чин бўлса, уларнинг бу ерга бостириб келиши тайин эди. Чунки ҳукуматга қарши курашган кучларнинг кўпи ашадий жангариларни ташкил қиларди. Улар бегуноҳ одамларни азоблаб ўлдирган, ҳукумат қўшинларидан қочиб шу ерда паноҳ топган каллакесарлар эди. Улар бу ерда ҳам тинч юришмади. Вақти-вақти билан қишлоқларга ҳужум уюштириб туришди. Одамларнинг мол-қўйларини, дон-дунларини, кийим кечакларини олиб кетишар, қаршилик кўрсатганларни тириклай бўғизлашарди. Қишлоқ одамлари ҳукумат қўшинларини бу ерда тартиб ўрнатишини истарди,

улардан ёрдам кутишарди. Ҳукумат тоғда яшириниб юрган жангариларни қўлга олиш учун қўшинларни Бадахшонга жўнатди. Одиловни ташвишга солган нарса шу эди. Мабодо улар бу ерга келиб, босқинчиларга қарши ҳужум бошлайдиган бўлса, Одиловнинг ҳоли нима кечади? Одамлари қаерга қочади? Ахир, улар ҳам жангарилар сафида туриб, тинч аҳоли бошига қирғин ва офатларни солмаганмиди? Ҳукумат тарафдорларини, милиция ходимларини ваҳшийларча ўлдиришда иштирак этмаганмиди? Шундай бўлгач, ҳукумат уни ҳам унутмаган. Қилган жиноятлари учун жазо тайинлайди. Одилов шундан қўрқарди. Нима қилганда ҳам бегона юрт, бегона одамлар даврасида. Қилган гуноҳлари унинг зиммасига оғир жазони юклайди. Мен айбдор эмасман, деб кимни ишонтиради? Мана шундай таҳликали кунларда Мирюнус кириб келди.

— Энди биз бу ерга ҳам сиғмайдиганга ўхшаймиз, — деди Одилов чуқур хўрсиниб. — Вазиятни ҳукумат қўшинлари ўз қўлига олмоқда. Кечаги хабарга кўра ҳукумат ўзининг элик кишидан иборат аскарини Бадахшонни жангарилардан тозалаш ва аҳолини қўриқлаш учун жўнатибди. Улар, албатта, бизларни бу ерда яшириниб ётганимиздан хабар топишган. Бугун бўлмаса эртага ҳужумга ўтишади. Шу сабабли ҳар дақиқада хушёр туришимиз лозим.

— Йигитларимиз қўлида етарли ўқ-дорилар бор. Ўзимизни ҳимоя қилишга кучимиз етади, — деди Мирюнус кўр бошининг кўнглидаги ваҳимани кўтариш ниятида.

— Бировларнинг юртида яшаётганимизни унутманг! Биз билан ош-қатиқ бўлиб юрган ҳамкорларимиз ҳам ўзларини ҳукуматга яхши кўрсатиш мақсадида қилган гуноҳларини менинг зиммамга афдаришлари мумкин. Йигитларимиз қўрқувга тушиб қолган!

— Одамларингни кўпчилиги ёшлар. Алдовларга ишониб қолади. Ким қаёққа судраса кетиши мумкин. Ўшалардан эҳтиёт бўлиш керак.

— Бу ерга келаётганимизда уларнинг айримлари қочишга ҳам уринди.

— Қочоқларни аяб ўтириш яхшиликка олиб келмайди. Уларни энг қаттиқ жазолар билан жазолаш ва қўрқитиш лозим. Қочоқларга меҳрибонлик ёки раҳмдиллик қилсак, бошларида қонли қилични айлантириб турмасак улар биздан қўрқмайдиган бўлиб қолишади. Хатто сен билан менга суиқасд қилишгача боришади.

— Бу ердаги тартиб-интизомни ўз қўлингизга оласиз. Мен чарчадим. Асабларим ишдан чиқди. Имкон топсам, беш-ўн кунга Покистонга ўтиб келаман. У ердан ўзимиз учун ҳомийлар топаман. Тинч ва осуда ҳаёт кечирадиган жойларга кўчиб ўтмасак, бу ерда узоқ қолмаймиз. Бизни тутиб олишади, Ўзбекистонга топширишади.

Мирюнус ўйга ўолди. Бошлиқ этиб тайинланиши ўзига ҳам маъқул келди.

— Эшитишимча, сен Аффон ҳукуматининг бошлиқлари билан музокара қилганмишсан?

Эргашбой ялт этиб Мирюнусга қаради. Унинг кўзларига термудди.

— Буни кимдан эшитдингиз? — ҳайратомуз сўради у.

— «Би-би-си» радиостанциясидан.

Одилов Башир билан ўрталарида бўлиб ўтган суҳбат сирлигича қолишига ишонганди. Уни радио орқали жаҳонга овоза қилишларини ақлига сиғдирмаганди.

— Сен Покистонга дам олиш учун бормоқчимисан? Одиловнинг руҳини кўтариш учун гапни бошқа мавзуга айлантирди Мирюнус.

— Бу ердаги аҳволни кўриб, дам олиш кўнглимга сиғармиди, йигитлар бизни ташлаб, қочиб кетгудек бўлса, ўзимизнинг бошимизни сақлайдиган бирор бошпана топиш илинжида бормоқчиман!

— Ўз одамларингдан бунчалик хавотирланмасанг! Ахир улар сени деб, сенга ишониб ортингдан эргашиб келишган...

— Хабарингиз борми-йўқми билмадим, бундан бир

неча ҳафта илгари мен Душанбега кетганимда кимдир Бўрибойни чавақлабди. Шундан бери юрагим ғаш. Назаримда ичимизда ҳукуматнинг айғоқчилари борга ўхшайди.

— Топилмадими?

— Хуфияларни ишга солдим. Ҳамманинг юрагига қўл солиб кўришди. Аммо бирор шубҳали одамни топишолмади.

Улар жим қолишди. Сукунатни бузиб қаердадир автоматнинг тариллаган овози эшитилди. Қарши томондан иккинчи автомат сайради. Яна аввалгидек жимжитлик чўқди.

— Сен шубҳаланаётган хоинни топишни менга қўйиб бер. Эртагаёқ бу ишга киришаман. Топиб шундай, қийноқларга солайки, ҳукуматнинг агентларидан бирортаси иккинчи бор сенинг одамларинг сафига қўшилмайдиган бўлиб қолсин. Бизнинг изимизга тушадиган одам энди бу ерга ўйлаб қадам босади.

— Лекин бундан кўпчиликни бездириб қўймаслик керак!

— Хотиржам бўл, мен қўлимни қонга беламайман. Аксинча, сен билан бизни сотмоқчи бўлган кимсаларнинг қўли билан бир-бирларини қираман. Қўрқоқ ва юраксиз одамлар бу борада бизга қўл келади.

— Ундай одамлардан орамизда бор, — деди Одилов ёрдамчисининг таклифидан руҳланиб. — Ичимизда Содиқ деган йигит бор. Мен билан бир маҳаллада яшаб, катта бўлган. Палакат менга эргашиб келган. Ўлимдан кўрқади. Шундан гумоним бор.

— Эртагаёқ унинг бошига ит азобини соламан!

— Шошманг, уни ўлдириш қочмайди. Аксинча унинг қўли билан душманларимиздан ўч оламиз.

Эртаси куни Одилов Покистонга кетди. Лагердаги йигитларни бошқариш Мирюнуснинг зиммасида қолди.

-3-

Бир парча нонни пешонасига қўйиб, «сендан қасос олмасам эркак эмасман», деб қасам ичган Ҳамид ўз йигитлари орасидан иккитасини танлаб олди. Улар гуруҳга яқинда келиб қўшилган, жисмоний жиҳатдан бақувват ва чайир йигитлар эди. Спорт билан шуғулланиб, номзодлик унвонини олишганди. Ҳамид йигитларини кўпчиликка танитишни истамасди. Улар жангарилар орасида ўзларини сездириб қўймаслигига ишонганди. Шу йигитларини Одиловнинг тўдасига киритишга қарор қилди.

Ҳамид ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари билан бу соҳада маслаҳатлашишни лозим топмади. Бу унинг хатоси эди. Йигитларига қандай йўл билан бўлса-да, Бўрибой ва Насриддинларни ўз раҳнамоларига қўшиб тинчитиш вазифасини топширди. Йигитлар топшириқни олиб, шаҳардаги мардикор бозоридаги бир гуруҳ ёш-ялангларга қўшилиб Тожикистонга йўл олишди. Улар лагерга келган кунларидан бошлаб Эргашбой, Бўрибой ва Насриддинларнинг изига тушишди. Одилов камдан-кам ҳолда ташқарига чиқар, кун бўйи кулбасига қамалиб, яқинлари билан айш-ишрат қилиб, ўтирарди. Унинг торгина кулбасини бир неча қуроли соқчилар қўриқларди. Бегона одам тугул чумоли ҳам уларнинг орасини ёриб ўтолмасди. Соқчилар Эргашбой ташқарига чиққанда дик этиб ўринларидан туриб, атрофини ўраб, ортидан кузатишар, хавфсизлигини таъминлашарди. Ҳамиднинг йигитлари Одиловдан қасос олишга пайт пойларди. Ўзларининг ошкора хатти-ҳаракатлари билан кўпчиликнинг эътиборига тушиб қолишни хаёлларига келтиришмасди. Бўрибой билан эса улар юзма-юз бўлишди. Ўшанда у Абдурасулни тириклай чуқурга кўмдириб юбораётганда, йигитлардан бири ўзини босолмай бақририб

юборишига бир баҳя қолганди. Одилов Душанбега жўнаб кетган куни эса улар ухламай Бўрибойни чодирдан чиқишини пойлашди. Соқчилар раҳнамонинг пойтахтга тушиб кетганидан фойдаланиб атроф-теваракни қаровсиз қолдиришганди. Улар тун ярмига бормай донг қотиб ухлаб қолишди. Ҳамиднинг йигитларига шу қўл келди. Улардан бири муштдек нашани овқатга ташлади. Шусиз ҳам кун бўйи наша чекиб, кайф-сафо қилиб, бақириб-қийқириб юрган жангарилар маст эдилар. Улар овқатланиб бўлишгач, маст туядек бўкиришиб, тез орада дуч келган жойда чўзилиб, хуррак отиб ухлаб қолишди. Бўрибой чарчаганди, кечки овқатни ҳам тановвул қилмай ухлаб қолди. Эшик очилиб Ҳамиднинг йигитлари кирганини сезмади. Йигитлар унинг оғиз-бурнига латта босишди. Бўрибой бир-икки типирчилади, бироқ йигитларнинг қўлларидан чиқиб кетолмади. Қўлга тушганини англади. Хийла ишлатишга уста бўлган Бўрибой уларга жилмайиб боқди.

— Нима гап, тинчликми, йигитлар? — деди. Унинг юзига зўрма-зўраки табассум ёйилгани сезилиб турарди. Кўзлари вужудидаги қўрқувни ошқор қиларди.

— Буни сендан сўрамоқчимиз, Бўрибой, — деди йигитлардан бири унинг бош томонига ўтиб. — Синфдош дўстингни ўлдириб, тананг яйрадимми?

— У сотқин-ку, бизларни ментларга топширмақчи бўлди даюс. Ўлдирмаганимда эрта-индин ҳаммамизни биттама-битта милитцияга тутиб берарди...

— Сен-чи, сен хоин эмасмисан? Ҳамидхоннинг бошига қандай тухмат тошларини ёғдирдинг. Қанчадан-қанча бегуноҳ одамларни ўлдирдинг! Бу хоинлик эмасми, Бўрибой? Ёки ўз айбингни ўзгаларга ағдариб, мардлик қилдингми?

— Сенлар ўзи кимсан? Ким томондасанлар? Нега мени тергов қиляпсанлар?

— Биз сендек қонхўр, Ватан хоинидан ўч олгани келган қасоскорлармиз.

Бўрибой юрагини чангаллади. Оғриқ тургандек букилиб, инграр экан қўлини беихтиёр ёстик остига чўзди. Қуролнинг совуқ дастасидан тутди-ю, суғириб олишга улгурмади. Йигитлардан бири унинг кўксига ханжар санчди. Бўрибой инграб, тўлғониб, ниҳоят тинчиди. Қасоскорлар жасадни ўзи ётган кўрпага ўраб, ташқарига олиб чиқишди. Жангарилар уйғониб, кўзлари кўрсин, деган мақсадда мурдани ййлов ўртасига ташлашди. Жасадни ўтқазиб, «Топганим шу», деган мақсадда қўлига бир ҳовуч ахлатни ушлатиб қўйишди. Бу қасоскорлар эришган дастлабки галаба бўлиши билан бирга йўл қўйилган катта хато ҳам эди...

Бу қотилликка фақат кўқдаги ой гувоҳ эди. Мудраб ётган она табиат шоҳид эди. Бирорта тирик жон бу қотилликка гувоҳ бўлмади, янги келган икки йигитни Бўрибойнинг қотили, деб гумонсирайдиган одам ҳам топилмади.

- 4 -

Бадахшон тоғларига қор тушди. Қорнинг изғирини қиру адирларга оқиб келди. Ер бағирлаб эсаётган шамол чодирларнинг ўнгиридан тортиб, уларда алами бордек юлқирди. Ҳали ўтин ғамлашга улгиришмаганди. Овқат пишириш учун бир дона чўп топиш амри маҳол эди. Четдан ваъда қилинган кийим-кечак ва иссиқ тўшаклардан дарак йўқ эди. Кутилмаганда келган совуқ жангариларнинг юрагига ғулғула ва қўрқув солганди. Айрим ёшлар қочиб кетишга аҳд қилди. Улар бошлиқ орзу қилган улуғ ва қутлуғ қунларга етиш орзуси хом хаёл эканлигини фаҳмлаб етишганди. Янги келган йигитлардан бир нечтаси қочиш тўғрисида режа тузди. Ярим тунда бирин-кетин ўзгаларга сездирмай ташқарига чиқишди. Осмон шу қадар тиниқ эдики, тиккага келган ойни бир сакраб узиб олса бўладигандек эди. Одиловнинг чодирини олди-

да турган қўриқчиларнинг ғўнғир-ғўнғир овози қулоққа чалиниб турарди. Йигитлар оёқ учида юриб, пастликка тушишди. Катта харсанг тош ортига ўтиб бир-бирларини кутишди. Тўпланиб бўлишгач, тоғ томон юришди. Улар сўқмоқ йўллар қаёққа олиб чиқишидан беҳабар эдилар. Қочоқлар дуч келган сўқмоқни танлашди. Ҳали тоққа яқинлашишмасдан автоматлардан отилган ўқ овозлари тун сукунатини бузиб, борлиқни ларзага солди. Милтиқлар қишлоқ томондан отилганди. Кўп ўтмай одамларнинг қий-чув, дод-фарёди милтиқлар овозига қўшилиб кетди. Худди қиёмат-қойим бўлаётгандек борлиқ тўс-тўполон ичида қолди. Лагер томонда ҳам автоматларнинг овози янгради. Қий-чув, бақир-чақирлар кучайди. Қочоқлар талмовсираб қолишди. Қаёққа юришни ҳам билишмасди. Жангарилар уларнинг қочганини билишса, тутиб олишлари мумкин эди. Қочоқлар тоғ ёнбағридаги сўқмоқдан тикка юришди. Бу пайтда тун чодирини кўтариб, теварак-атрофга фира-шира ёруғлик тушганди. Қояга тирмашиб чиқаётган қочоқлар бот-бот пастга қараб қўйишарди. Уйи бузилган чумолилардек лагерда чопқилаб юрган жангарилар шерикларининг қочганини ҳали билишмасди. Одилов билан Мирюнус бақир-чақир ва милтиқлар овозидан чўчиб уйғониб, ташқарига чиқишди. Улар қўлларидаги автоматнинг дастасидан маҳкам тутганча тўрт томонга меровланиб боқишар, бироқ кўзларига ўз одамларидан ўзга ҳеч ким кўринмасди. Одилов ҳаминша ёнида олиб юрадиган эски дурбин билан атрофни кузатар экан, бирдан нигоҳи баландликка тирмашиб чиқаётган қочоқларга тушди. Булар ўз одамлари эканлигини эгниларидаги кийимларидан таниб қолди.

— Шокир! — овозининг борича қичқирди Одилов. Хўжайиннинг орқа томонида турган мўйловли йигит сергак тортди.

— Лаббай ака!

— Ановилар кимлар! — дурбиндан кўзини олмай сўради Одиллов.

Шокир хўжайин тикилиб турган томонга қаради. Чўққига тирмашаётган йигитлар унинг кўзига жуда кичкина бўлиб кўринди.

— Кўрмаяпман, хўжайин! — деди томоғига аччиқ нарса тикилгандек.

— Яхшилаб қара! — деди Одиллов дурбинни Шокирнинг қўлига тутқазиб. Дурбин йигитларни унинг кўз олдига яқин келтириб қўйди. Шокир янги келган йигитларни яхши танирди. Кийимларидан ажратиб олди.

— Ўзимизникилар, хўжайин, — деди титроқ овозда.

— Ўзингникилар у ерда пўх еб юрибдими?! Қочирдингми, тўнғиз?! Ортидан чоп! Биттасини ҳам қочирмай, тутиб кел! — буюрди Одиллов.

Шокир ўн чоғли йигитларни эргаштириб, тоғ томон отда чопиб кетди. Улар йўл-йўлакай автоматлардан ўқ узиб, бақириб-чақиритиб боришарди. Қочоқлар яқин йўл қолиб, айланма сўқмоқ билан юришганди. Шокир эса ёнидаги йигитларни қисқа йўлга бошлади. Чўққига тирмашиб чиқаётган йигитлар пастга қарашди ва ортидан қувиб келаётган бир тўда жангариларни кўришди. Улар толиқиб, ҳансираб қолганди. Қочоқларнинг йўллари унмас, бунинг устига қўл-оёқлари, баданлари ўнқир-чўнқир тошларга урилиб, тилиниб, шилиниб кетганди. Жангарилар бир неча дақиқадаёқ қочоқларга етиб олишди. Уларни тутиш қийинчилик туғдирмади. Қочоқлар ҳам уларга қаршилиқ кўрсатишмади. Чунки уларнинг қуроли йўқ эди. Жангарилар қочоқларни халқа шаклида ўраб олишди-да, худди қўй ҳайдагандай пастга ҳайдаб кетишди. Буларнинг ҳаммасини Одиллов ва Мирюнус дурбинда кўриб туришди. Жангарилар қочоқларни гоҳ бўйинларига автомат қўндоғи билан уриб, гоҳ этикларини билан тепиб

яйловга олиб тушишди. Одиловнинг оёғи остига тиз чўктиришди. Тўдабоши уларга бўридек ўқрайиб қаради. Очлик ва йўқчилик, камситиш, хўрлаш ва таҳқирлаш бу йигитларнинг жонига текканини у яхши биларди. Атрофни ўраб олган жангарилар нафасларини ютганча Одиловнинг амрини кутишарди. Унинг кўзларидан раҳм-шафқат қилиши мумкин эмаслигини билиш қийин эмасди.

— Буларнинг қўлларини боғла! — буюрди хўжайин ёнида турган югурдакларига. Уч-тўрт йигит қочоқларнинг тепасига борди. Кимдир чилвир топиб келди. Ўткир тифли пичоқ билан чилвирни бўлақларга бўлиб, уларнинг қўлларига тутқазиб турди. Одиловнинг кўзи панароқда турган Содиққа тушди. Нигоҳлар тўқнашиши биланоқ Содиқ ўзини қўйгани жой тополмай қолди.

— Содиқ! — ўшқирди тўдабоши хаёлига келган фикрдан дили ёришиб. Содиқ йигитлар орасини ёриб чиқди-да, бошлиқнинг ёнига борди.

— Лаббай, хўжайин! — деди қўлларини қўксига қўйиб.

Тўдабоши унинг кўкарган юзига боқиб, «ортимдан юр», дегандек боши билан ишора қилиб, чодир томон бошлади. Содиқ ва Мирюнус унинг ортидан эргашишди. Ичкарига киришганда Одилов сигаретга наша ўраб тутатди. Бир-икки тортиб Содиққа узатди.

— Чуқур-чуқур торт! — буюрди тўдабоши унинг қалтироқ қўлига сигаретани тутқазар экан. Содиқ нашани ичига тортди. Бир зумда кўзи қизарди.

— Менга берган ваъданг ёдингдами? — сўради бошлиқ.

— Ёдимда, — деди Содиқ тутунни ичига тортар экан. Хўжайиннинг қўлидан дори чекиш унга куч бағишлаганди.

— Бугун сен имтиҳондан ўтадиган кун. Қочоқларнинг жазосини ўзинг берасан!

— Бир оғиз буйруғингиз, хўжайин. Қандай жазо-лашни айтсангиз, бас!

Одилов чўнтагидан икки қиррали ханжарни олиб стол устига санчди.

Содиқнинг ранги ўчди. У хўжайининг мақсадини тушуниб етганди. Кайфи тумандек тарқаб кетди.

— Қўрқаяпсанми? — жилмайиб деди тўдабоши.
— Эшитишимча, сен ҳам ановилар билан бирга қочишга келишиб олган экансан...

Содиқ хушидан кетаёзди. Қўлидаги сигарета ерга тушиб кетди. Хўжайиндан бундай ноҳақликни кутмаганди. Вужудини титратаётган қўрқувни бошлиққа сездирмаслик учун жилмайди ва унинг қорайиб кетган юзига тикилиб:

— Нега қўрқай, хўжайин, ахир сиз ёнимдасизку... — деди.

— Чуқур-чуқур торт, — буюрди тўдабоши, — дадил бўласан!

Ташқарида жангариларнинг кулгуси, бақир-чақирлари эшитилди. Ҳамма қочоқларга қандай жазо берилишини кутарди. Бир қўлида ханжар тутган Содиқ чодирдан чиқиб келганда, қочоқларни масхаралаётган йигитлар нафасларини ичига ютишди. Негадир Одилов ва Мирюнус кўринмасди. Чодирнинг кун чиқиш томонига қаратилган кичкинагина туйнукдан уларни кўриш мумкин эди. Ҳар иккиси туйнукка яқин келиб, Содиққа топширилган вазифанинг ижросини кутишарди. Ерга тиз чўктирилган, оёқларига тошлар ботиб оғритаётган қочоқлар Содиқнинг қўлидаги ханжарни кўришганда, нафаслари ичига тушиб кетди. Кўзлари худди соққасидан ирғиб чиққудек бир-бирларига жавдираб боқишди. Аммо уларнинг бирортаси бақирмади, Одиловнинг раҳм-шафқат қилишини ҳам сўрашмади. Қонлари тоғу тошларга тўкилишини, туғилиб ўсган юртларини, ота-оналарини, опа-сингилларини, ака-укаларини, дўсту биродарларини кўриш қиёматга қолганини тушунишди.

Содиқ қочоқлар олдига келди. Қўлидаги ҳанжарни тош устига қўйиб, пахталик пуфайкасини ечди. Юпқа кўйлаги эпкиндан ҳилпирарди. У кўйлагининг енгларини тирсагигача шимарди. Ҳаманинг кўзи Содиққа қадалганди. Ҳар бир хатти-ҳаракати атрофдагиларнинг эътиборидан четда қолмади. Содиқ вазмин қадам ташлади ва биринчи сафда турган йигитнинг пешонасига тушиб турган қўнғир сочидан чангаллаб, бошини орқага қайирди. Қочоқнинг нигоҳи беғубор осмонга тушди. Осмон шу қадар кенг ва тиниқлигини у илк бор кўриб тургандек эди.

— Сизларнинг юзларингизни қаро қилдим. Мени кечиринглар, отажон, онажон!! — Овозининг борича қичқирди қочоқ. У ўз сўзини тутатолмади. Кекирдигига қадалган пичоқнинг тиғи бўйинини кесиб юборди. Қип-қизил қон вашиллаб отилди. Йигит ерга қулади.

Содиқ иккинчи йигитнинг иягидан маҳкам чангаллаб, унинг ҳам бошини орқага қайирди. Йигит озғин эди. Бўйин томирлари шу заҳотиёқ ирғиб чиқди. Қонли пичоқ бўғзига келиб қадалгунча, шу сўзларни айтишга улгурди:

— Сендек қонхўрларга минг лаънатлар бўлсин!! Офаниларим, албатта сенлардан қасос олади. Билиб қўй, сенлар ҳеч қачон халқнинг нафратидан, қарғишидан қочиб қутилолмайсанлар... Қучоқлай деса байроғи йўқ, фахрланиб айтай деса мадҳияси йўқ, Ватансиз маҳлуқсанлар! Ватанни қўмсаб ит каби ўласанлар!

Сафнинг учинчи қаторида турган норғул йигит Ҳамиднинг одамларидан бири эди. Шу йигитларни жангарилар тузоғидан олиб чиқиш учун ҳаракат қилганди. Бошлиғининг топшириғи билан у орқага қайтиши лозим эди. Тутқуннинг шериги эса жангарилардан орқароқда турарди. Ҳар эҳтимолга қарши автоматни отишга шайлаб олганди. Содиқнинг қонли пичоғи шеригининг бўғзига қадалганда, у нигоҳини яширди. Бадани жимирлаб, танасидан олов чиқиб кетгандек бўлди. Йўқ, шериги уни сотмади, бир оғиз ҳам гап

айтмади. Бўйнига пичоқ қадалгунча осмонга тикилиб турди. Товуш чиқармай, ўзини жаллоднинг қўлига топширди.

Ўша куни тўрт йигитнинг қони тўкилди. Тошлар устида иссиқ қонлар оқди. Танадан узилган бошлар копток мисоли атроф-теварақда думалаб ётарди. Олам гўзаллигига тўймаган кўзлар мангуга очиқ кетди. Бир гўзал ишқида ёнмаган юраклар мангуга сўнди. Аламлардан юрак ўртанди. Қалблар туғёнга келди. Ваҳшийликни кўриб пинҳона кўз-ёш тўкканлар бўлди. Кимдир ҳушдан кетди. Кимдир ғазаб ва нафратини яширолмай бақириб юборди. Йигитларнинг жасади шундай қолди. Уларни кўмишга ҳеч ким журъат этолмади. Бу мудҳиш воқеа ўша куни дунёга ёйилди. Миллионлаб инсонларнинг қалбида нафрат ва ғазаб уйғотди.

Одиловнинг амри билан қотилликдан сўнг барча жангариларга героин улашилди. Алам ва нафратга тўлган юракларга таскин бериш ҳамда қўрқувни унутиш мақсадида жангарилар бир-бирларининг қон томирига дори юбордилар. Орадан бир неча дақиқа ўтгач, бу воқеани унутишди. Қий-чув, тўполон кўтаришди. Ҳамма ўз иши билан ўзи андармон бўлиб, даҳшатли фожеа ёдларидан кўтарилди...

Содиқ ўша тун ухлаёлмади. Қўлларини қайта-қайта совунлаб ювмасин, қон кетса-да, ҳиди кетмади. Кўз олдига қочоқ йигитларнинг жасади тураверди... Хаёлида бўғзига пичоқ тортаётган лаҳзалар гавдаланаверди-гавдаланаверди. Ўзи сезмаган ҳолда Одиловнинг кулбаси олдига келиб қолганини ҳам пайқамасди. Қўриқчилар бир-икки бор уни чодирдан четлатишди. Содиқнинг оёқлари яна Одиловнинг кулбасига судраб келди. Шундан сўнг тўдабошининг шахсан ўзи унга ўн грамм героин тутқазди. Содиқдорини олиб пастга тушди. Одамлар унинг ортидан ажабсиниб, айримлар қўрқув ва даҳшатла қараб қолишди. Кўпчилик унга яқин келишга қўрқарди. Содиқ кимдир улоқтириб ташлаган шприцни топиб олди.

Унинг ичига героинни тўлдириб, қон томирга кетмакет ҳайдади. Дорининг кучи ўша заҳоти таъсир қилмади. Кейин бадани қизиб, кўзлари атрофини туман қоплаб, боши айлана бошлади. Ердан оёғи узилган одамдек ўзини енгил ҳис этди. Юрагига азоб бераётган кўрқув кўтарилди. Кайф таъсирида ухлаб қолди. Эрталаб боши карахт бўлиб уйғонди. Кўнгли айнирди. Бадани оловда қолган чармдек тортишиб ачиштирарди. Дори қабул қилмаса, ўлиб қоладигандек ҳис этарди ўзини. Телбалардек яна Одиловнинг чодирини олдида пайдо бўлди. Унинг ранги оқариб кетганди. Безгак тутаётгандек қалтирарди.

Икки йигит уни кўтариб, ахлат тўкиладиган чуқурга улоқтириб ташлади. Шу ерда узоқ ётди. Кўзига қуёш нури тушиб уйғонганда вақт пешин бўлганди. Дори уни ўзига оҳанрабодек тортарди. Яна ўрнидан турди. Ерга тираниб, эмаклаб чодир томон юрди. Бу пайтда жангарилар машқ ўтаётган эди. Ҳамманинг кўзи Содикқа тушди. Мирюнус унинг ёнига борди. Оёғи билан елкасидан босди. Содикнинг бағри тошга тегди. Шундан кейин Мирюнус унинг боши устига сассиқ ис уфуриб турган этигини босди.

— Келган жойига олиб бориб ташланглар! — буюрди бошлиқ одамларига. — Қайтиб бу ерга келмасин. Шу заҳотиёқ тўрт жангари унинг кўл-оёқларидан кўтариб, яна ахлат тўкиладиган чуқурга ирғитишди. Содик шу ётганича қайтиб турмади. Эртаси куни шериклари унинг жони узилганини бошлиққа маълум қилишди. «Тегманглар», деди тўдабоши. Ўша кеча тоғдан тушган қашқирлар саҳаргача ув тортиб чиқишди. Тунда навбатчилик қилган йигитлардан бири Одиловга жасадни бўрилар еб кетганини маълум қилди...

- 5 -

Қачондир Умар иккимиз ўртамизда мен кутаётган тўқнашув бўлишига ишонардим. Одилов ҳалигача уни

ўзига яқин йўлатмасди. Умар аламзада ва тушкун кайфиятга берилиб кетганди. Жангариларга қўшилмасди. Худо туртганни бандаси уради, деганларидек кўпчилик уни ёнларига йўлатмай қўйди. Бу ерда йигитнинг кўнгли тортиб суҳбатлашадиган, дардлашадиган, қалбидаги қайгуларини, ҳасратларини тинглайдиган одам йўқ эди. Назаримда у мендан ўзини олиб қочишга ҳаракат қилмасди. Унинг кўзларидан, ҳаракатларидан, ортимдан пинҳона кузатиб юришидан, менга ниманидир айтмоқчи бўлаётганини сезардим. Бироқ, ўзи оғиз очмагунча унга сўз айтишга ботинолмадим. Бир пайтлар Умарни безовта қилган, оромини ўғирлаган Зори Бозор қишлоғидаги қабристонда қолиб кетган бойликларни ҳам энди ўйламасди. Уни олган билан қаёққа қочади? Чор томонда Одиловнинг одамлари, толибонлар уяси бузилган арилардек изғиб юришган бўлса. Хазина билан қўлга тушса, жони омон қолмаслигини яхши тушунарди. Бошлиқларни ташвишга солган нарса Тавилдарага Маъсуд Шоҳ ва Абдурашид Дўстум аскарларининг яқин келиб қолишгани эди. Мазори Шарифни эгаллаб олишса, жонларини сақлайдиган жой қолмаслигини Одилов тушунарди. Ўртада уруш бошланса, жангарилар дуч келган томонга қочиб кетиши мумкин. Буни Умар ҳам биларди.

Марказнинг топшириғига биноан Одиловнинг қўшни мамлакатлардаги одамларининг руйхатини, улар билан кимлар алоқага чиқишини, мақсад ва режаларини аниқлаб, маълумот жўнатишим лозим эди. Бунинг учун Одиловнинг сир-синоатидан хабардор одам топишим зарур эди. Синалмаган одамга оғиз очиш ўз бўйнига арқон солиш билан баробар. Назаримда менга энг яқин одам бу Умар эди. У Эргашбойнинг четдаги одамларини яхши билади, деб ўйлардим. Умар билан суҳбатлашиш хатарли эди. Гапимизни кимдир эшитиб қолишидан қўрқардим.

Ўша куни сувни барвақт олиб келдим. Аравани жойида қолдириб, пастга тушдим. Ортимдан Умар эргашди. Мен билан суҳбатлашгиси келаётганини билдим. Аммо гапирмади. Ўзим офиз очдим.

— Азизбек, — дедим паст овозда ва унинг ҳақиқий исмини айтганимдан сўнг Умарда қандай ўзгариш бўлишини кутдим. Умар бошига таёқ тушган одамдек қалқиб кетди. Кўзларини катта-катта очиб, менга ҳам ҳайрат, ҳам ажабланиш билан боқди. Бироқ индамади.

— Исмингни хато айтмадимми? — сўрадим унинг кўзларидан нигоҳимни узмай.

— Менинг отимни қаердан биласан? — ажабланди у, кейин паст овозда сўзида давом этди: — Сени давлатнинг одами эканлигингни сезгандим. Ботирни қочирганингни, Фотҳуллохонни даволатганингни кўриб шубҳаларим тўғри эканлигига ишонгандим.

— Мен ҳам сенинг ёмон одам эмаслигингни билардим, — дедим унинг кўнглини кўтариш мақсадида.

— Ўшанда уларнинг ҳаммасини отиб ташлагим келганди. Бироқ ўз жонимни қаерда сақлашни билмасдим. Ахир бу ерга ўз ихтиёрим билан келмаганман-ку!

— Сен жиноятчи эмассан, фақат жиноятчилар ва мана бу одамлар сени алдашган, қўрқитишган!

— Сен шундай деб ўйлайсан-да. Икки йилдан бери мени орган ходимлари қидириб юрганмиш.

— Фақат қариндошларингни илтимоси билан, бедарак йўқолган, деб қидирув эълон қилишган.

Умар менга ялт этиб ўтрилди. Унинг ич-ичига ботган кўзларида ёш кўрдим.

— Ўз юртимга қайтсам мени Ватан хоини деб қамаб қўйишмайдими? Одамлар мендан нафратланиб, юзимга тупиришмайдими? Шаънимга тавқилаънат ёғдиришмайдими?

— Бу томонларидан хотиржам бўл. Ватан ва халқнинг олдида сен ҳеч қандай гуноҳ иш қилмагансан. Виждонинг пок. Аксинча икки Ватанфурушни отиб ўлдир-

динг. Улар қилган гуноҳлари учун муносиб жазо олди,
— йигитнинг ғам-андуҳ яралаган кўнглини кўтариш-
га, таскин беришга ҳаракат қилдим.

— Унда юртимга кетишим учун ёрдам бер. Дўзахдек
қақшаб ётган бу ерда, манави қонхўрлар, ватанфу-
ришлар ичида яшаш жонимга тегди. Бир-икки бор ўз
жонимга қасд қилмоқчи ҳам бўлдим. Қўлим бормади.
Мени шу куйга солган одамлардан қасос олмасдан
ўлиб кетишни истамадим!

— Сен халқнинг ишончини оқлашинг лозим. Вата-
нимизнинг тинчини бузган, бахтли ва фаровон куни-
мизга раҳна солишга интилаётган жангариларга қарши
курашишинг лозим.

— Қандай қилиб?

— Бу борада менга ёрдам берсанг бас!

— Ватан мени кечирса бўлди. Охирги нафасимни
ватан учун беришга тайёрман!

Умарнинг қўлини қисдим.

— Сени нима қизиқтиради? Қандай ёрдамим
керак? — сўради у кўзлари ёниб.

— Эргашбойнинг Тожикистон, Қозоғистон, Қир-
ғизистон ва бошқа қўшни республикалардаги одамла-
рининг исми шарифи, уларни қаерда яшаши, кимлар
билан учрашиб туриши. Эргашбойнинг уларга берган
топшириқлари — шуларни билишим керак!

Умар жим қолди. Қошлари остидаги юмалоқ кўзла-
рини юмди-да, хаёлга толди.

— Илгари булардан хабардор эдим, Эргашбой мени
ўзидан четлатиб қўйгач, четдаги одамлари олдига
кимлар бориб келишидан беҳабарман. Олма-ота, Биш-
кек, Москва каби шаҳарлардаги одамлари савдогар,
тижоратчи, тадбиркор ниқоби остида иш юритишади.
Бу ердан жўнатилган хабарчилар уларнинг олдига ҳам
ҳудди шу ниқоб остида боришади. Гўёки ўзларини иш
юзасидан шартнома тузмоқчи, юк олмақчи бўлган
кимса қилиб кўрсатишади. Уларнинг олдига ҳаммани

ҳам жўнатишавермайди. Ўта садоқатли ва оғзига маҳкам кимсаларгина боришади.

— Ўша одамларни сен танийсанми?

— Мен таниган одамларнинг кўпи бедарак йўқолиб кетди. Айримлар Одилов томонидан жўнатилган пулларни ўзлаштириб, қочиб юришибди.

— Яна бир бор ўйлаб кўр. Уларнинг исми-шарифини, қаерда яшашини эсла. Бу жуда муҳим. Қўлингда яна қандай маълумотлар бор?

— Илгарироқ айтмабсанда, Абдуғаффор ўлгандан сўнг Эргашбойнинг четдаги одамларининг рўйхати қўлимда сақланарди. Кейин уларни ёқиб юборганман. Ахир мен уни нима ҳам қилардим. Бу рўйхат сени қизиқтириши хаёлимга келибдими? Эшитишимча Одилов бу ерга келгач, ўз одамларининг яшаш жойларини ўзгартирган. Агар сени бундай маълумотлар қизиқтирса, Эргашбойга яқинлаштирадиган баҳона ўйлаб топаман, ишончига киришга уринаман!

— У сенга ишонармикин?

— Ишонади, назаримда у кимларнингдир ёлғон гапига учиб мени ўзидан четлатиб қўйди.

Ўйланиб қолдим. Нима қилиб бўлсада, Умарни бошлиққа яқинлаштириш, ишончига киритиш лозим эди. Кутилмаганда Зори Бозордаги хазина хаёлимга келди. Балки Умар бу ҳақда Одиловга айтса, гапига ишонар, ўзига яқин олиши ҳам мумкиндир.

— Бир пайтлар сени Зори Бозордаги хазина қизиқтирганди. Ёдингдами? — сўрадим Умардан.

— Ахир мен унинг қаерга яширилганини билмайман-ку.

— Мен биламан, бу ҳақда бошлиққа бемалол айтишинг мумкин...

— Шундай де... — Умар бошини эгиб жим қолди. — Ваъда беролмайман аммо уриниб кўраман.

Эртаси куни сув олиб лагерга қайтганимда Умар олдимга келди.

— Суюнчи бер, — деди қулоғим остида шивирлаб.
— Хўжайин билан ярашиб олдим. Хазина ҳақида қизиқиб қолди.

— 6 —

Раис бува ўзига келганда тепасида қўлини қовуштириб, кўзларини ёшлаб турган хизматкорини кўрди.

— Сув... — сув... — дея пичирлади. Холмат уйга чопди. Хўжайинни хушига келганидан, ўлиб қолмаганидан мамнун эди. Бир коса сув келтирди.

Раис бува сувни қултумлаб ичди. Кўзларини очиб атрофга аланглади. Боши тиниқлашди. Эндигина ёришиб келаётган тонг кўзига қандайдир қаронғулик ичидан чиқиб келаётган нур мисоли кўринди.

— Анови аблаҳ қани, қаерга кетди? — паст овозда сўради раис бува.

— Аллақачон кетди, хўжайин, — ҳар доимигидек тушкун оҳангда жавоб қайтарди Холмат.

— Падарингга лаънат, мени адои тамом қилиб кетди. Топганимни шилиб кетди. Худонинг ғазабига учрамаса, рози эмасман. Қўлимдан торт, мелисага бораман, ҳамма гапни айтиб бераман, апирис мени алдаганга ўхшайди. Ўғлимнинг суратини компьютерда чиқартириб, ортига турли манзараларни қўйдириб олиб келган. Юрагим сезиб турибди. Ўғлим тирик эмас. У аллақачон ўлиб кетган! Тирик бўлганда ўзи хабар берарди.

— Мелисага учраб нима қиласиз, раис бува?! Ўлган илоннинг бошини қўзитганингиз билан у аперис аллақачон қишлоқдан чиқиб кетган. Тутишнинг иложи йўқ. Яхшиси жонингиз соғ қолганига шукр қилинг.

— Сен палиднинг ҳам бунақада тилинг бурро бўлиб қолади. Бошимга бало келганда, бойликларимни талаётганда нега жим турдинг, қари кўппак?! Бошига бирорта таёқ билан солмадинг-ку!

— Қўлидаги қуролни кўриб индаёлмадим хўжайин. Мен-ку қариб колган одамман, беш кунлигим борми,

йўқми худога аён, аммо сизнинг жонингизга ачиндим. Ўқ тегиб шаҳид бўлсангиз жонингизга ким қайгуради. Ортингизда отамлаб йиғлайдиган болангиз бўлмаса. Майли, худога солинг. Жонингиз омон қолдику, яна астойдил ишласангиз йўқотган бойликларингизни тиклаб оласиз.

— Тиклаб оласиз, — паст овозда такрорлади раис бува. — Мана, тиклаб оламан, — у икки бармоғи орасидан башмолдоғини чиқарди. — Ҳаммаёқни сотиб бўлдим. Колхознинг сотадиган буюми қолмади. Энди сенга ҳам рухсат, тўрт томонинг қибла, кетишинг мумкин.

Холмат бошини эгди. У хўжайиндан бундай таклифни кутмаган, ҳатто хаёлига ҳам келтирмаганди. Бу унга қаттиқ таъсир қилди. Раис буванинг бир сўзлигини яхши биларди.

— Ўн йил эшигингизда қул бўлдим. Нон-тузингизни едим. Буюрган ишларингизни қилдим. Ҳожатхонангизгача тозаладим. Йиртқиқларингизни боламдек боқдим. Қилган меҳнатимга бир танга талаб қилмадим. Бола-чақа, невараларим учун битта хўрозқанд сотиб олишга ҳам пул бермадингиз. Энди хайрлашадиган бўлсак, ҳисоб-китобимни қилинг, раис бува!

Раис бува қўлига тиралиб, ўрнидан турди. Унинг қонгалаш кўзлари олайиб, косасидан ирғиб чиққудек катта-катта бўлиб кетганди.

— Пул, менда қанақа ҳақинг бор, нон кўр қилгур?! Шунча йил уйимда яшадинг, тўрт маҳал овқатимни единг, яна пул сўрашга уялмадинг-а, қон қусгур! Менга раҳматингми бу — !

— Худодан қўрқинг раис бува. Аввал аҳдлашганимиздек ойига минг сўмдан ҳақ тўлаб туришингиз лозим эди...

— Сенга ҳеч қачон ойлик ваъда қилмаганман! Тур, тезда бу ердан туёфингни шиқиллатиб қол. Исинг ҳам қолмасин!

Холматнинг ғазаби кўзиди. Вужудини ёмон хаёл эгаллади. Оёқлари титради.

– Кечалари уйингизни, сизнинг тинчлигингизни пойлаб ухламадим, раис бува, ҳеч бўлмаса бедор ўтган тунларим учун ҳақ беринг!

– Мени қўриқладингми?! Қўриқлаган бўлсанг нега анови қароқчидан ҳимоя қилмадинг? Нега бойликларимни асраб қололмадинг?! Балки сен ҳам ўшанинг шеригидирсан а?! Бойликларимни қаерга яширганим ҳақида унга сигнал бергандирсан?! Ҳу онангни... Тур йўқол, кўзимга кўринма, ит эмган қари тулки!

– Ҳакимни бермасангиз уйдан бир қадам ҳам чиқмайман. – Қариянинг жони ҳалқумига келганди. Хўжайиннинг обрў-эътибори унинг учун қолмаганди.

– Сен кўппакни тилинг чиқиб қолибдими? Омбур билан суғуриб олайми?! Ёки мени талаб кетган мана шу каззоб, деб мелисага тутиб берайми?! – раис қария билан ади-бади айтиб ўтиришни лозим топмади. Энди унинг учун буларнинг ҳаммаси ортиқча эди. У Холматни таёқ билан савалаб, аламини олмоқчи бўлди. Хуморидан чиққунча калтаклашга, ерга ётқизиб, дўппослашга аҳд қилди. Зора шу билан юрагида ёнган ўт босилса. Зора шу билан ўзини енгил ҳис этса. У таёқни ердан олди ва чақнаб турган кўзларини қариядан узмай ўшқирди:

– Иззатинг борида уйимдан чиқиб кет!

Унинг ўдағайлаши, қўлидаги таёқни силкитиб пўписа қилиши Холматни чўчитмади. Раиснинг кўзларига тик боқиб, яна ҳақини талаб қилди.

– Пулимни беринг раис бува, олтин берсангиз ҳам кейин уйингизга қайтиб келмайман!

Ҳазаб ва нафрат раиснинг ҳиқилдоғига қадалганди. Таёқни боши узра кўтариб, қарияга ташланди. Таёқ қариянинг елкасига келиб тушди. Суяклари зирқираб кетди. Кўзларидан ўт чиқди. Ҳақ талаб қилиб, таёқ ёйиши унга офир ботди. Ҳамиша одамларнинг дилига озор беришдан кўрқадиган, ҳамиша ўзидан катта-

кичиклар ҳурмат қиладиган, ўзгаларнинг кўзига тик боқмайдиган Холматнинг қалбида исён уйғонди. Тилига заҳарли сўзлар келди. Ҳозирги важоҳатини, ҳолатини кўрган одам уни илгариги Холмат эканлигига асло ишонмасди, танимасди, билмасди. Хўрлик, адолатсизлик уни ўз хўжайинининг кўзларига тик боқишга мажбур қилганди. Олтмиш йиллик ҳаёти давомида ёшларни ҳам сизлаб гапирадиган Холмат ҳаётида илк бор ўз бошлиғини сенсираб гапирди.

— Худонинг қаҳридан қўрқсанг-чи! — у шу сўзи билан яна соҳибини инсофга, дин-диёнатга чақирмоқчи бўлганди. Аммо Баҳодир унинг ёлворувчан оҳангда айтган сўзини эшитмади. Эшитган бўлса-да, аҳамият бермади. У қўлидаги таёққа эрк берди. Ёвузларча уни ишга солди. Иккинчи зарба қариянинг белига тушди. Холматнинг қадди ёйдай букилиб, кесилган дарахт мисоли ерга қулади. Ялангбош боши тошга тегди. Бу орада ёмон сўзларни оғзига олиб келаётган раис қариянинг думбасига бир-икки бор тепди.

— Бу уйдан ўз ихтиёринг билан чиқиб кетмадингми, энди бола — чақаларинг ўлигингни ҳам кўришмайди. Гўштингни майдалаб, махлуқларга ташлайман. Улар суягингни ҳам қолдиришмайди. Одам гўштининг таъми қандайлигини бир умрга унутмай юришади. Биров ҳидингни ҳам тополмайди!!

Қариянинг кўзига ширин жони кўринди. Раиснинг ғазабга минганда, жаҳли чиққанда қандай ҳолга тушишини Холмат яхши биларди. «У ҳар қандай ишга қодир. Ҳатто одам ўлдиришдан ҳам қайтмайди», ўйларди ерда чўзилиб ётган қария. Ихтиёрсиз олдинга чўзган қўллари дастаси қирқилган болтанинг сопидан тутди. Чаққонлик билан чалқанчасига ўтирилди. Бу пайтда раис негадир орқа ўтириб олганди. Қафасда типирчилаб, бошини темир симларга уриб наъра-тортаётган йўлбарслардан кўз узмасди. Холматнинг назарида раис ҳозир қафас олдига боради-да, эшигини очиб, тириклай қафас ичига

ташлаб юборади. Йўлбарслар чорасиз, нимжон бу одамнинг гўштини нимталаб ташлайди. Даҳшатли ва қўрқинчли бу манзара қариянинг кўз олдидан яшин тезлигида ўтди. У сапчиб ўрнидан турди ва қўлидаги болта билан раиснинг елкасига солди. Болтанинг тиғи унинг кўкраги орасига санчилиб қолди.

— Мени единг-ку, қари кўппак, — ерга беҳол йиқилаётган раиснинг қуруқшаган лабларидан шу сўз учиб чиқди.

Оқ яктагига қон сачраган, яланг оёқ, бошидаги дўпписини қаердадир тушириб қолдирган Холмат туман ички ишлар бўлимининг идорасига кириб келди. Идора олдидан ҳеч ким кўринмасди. Ходимлар ҳали ишга келишмаганди. Холмат қора ойна ўрнатилган эшикни оҳиста итариб очди. Бошини суқиб, ичкарига боқди. Навбатчи зобит нигоҳини эшик томон бурди.

— Кирсам мумкинми? — дея сўради. Чолнинг овозида қўрқув ва таҳлика сезилиб турарди. Навбатчи ранги-рўйи докадек оқариб кетган қарияни хушламайгина ичкари киришига рухсат берди.

— Хўш, хизмат, кимда ишингиз бор?! — дағал ва кўпол муомаладан қариянинг қўрқуви баттар хуруж қилди. Яланг оёқлари титраб, ўзини ичкарига урди.

— Менга бошлиқ керак эди ўғлим? — худди йиғлаётгандек сўзлади қария.

— Бошлиқ ҳали ишга келганлари йўқ, нима ишингиз бор эди?

Холмат титраётган қўлларини қаерга яширишни билмай сочлари патила-патила бўлиб кетган бошига кўйди. Шунда зобитнинг кўзи Холматнинг яктагига сачраган қон-қушга тушди.

— Мен одам ўлдирдим ўғлим, — паст овозда деди қария.

Навбатчи ўрнидан турди.

— Нима? Нима дедингиз? Одам ўлдирдим? Кимни?

— Баҳодирхонни, минғирлади чол ва ўкириб йиғлаб юборди.

— Қайси Баҳодирхонни? — сўроқ қилишда давом этди навбатчи.

— Раис Баҳодирхонни, — зўрға тилга кирди суюқлари ирғиб чиққан, озғин елкаси силкиниб-силкиниб йиғлаётган чол. Юрагини эзфилаётган нарса ниҳоят портлаганди. Навбатчи шеригига юзланди.

— Рашид, ановининг қўлига кишан сол, тез бўл!! — қария худди қочиб кетадигандек типирчилаб қолди. Навбатчи ёнидан қуролини олиб, учини Холматга тўғрилади.

— Қимирлама!!

— Рашид столни айланиб, ташқарига чиқди. У ошиғич бориб, танаси япроқдек титраб турган қариянинг қўлларини орқасига қайирди ва саксовулнинг томирини эслатувчи озғин, нимжон, қорайиб кетган билакларига кишан солди. Кишанни шу даражада қаттиқ қисдики, қария оғриққа чидаёлмай инграб юборди. Титраётган, қон қочган ва кўкариб кетган лабларини тишлади. Рашид қарияни девор ёнига судраб борди.

— Юзингни деворга ўтир!

Эшик очилди, бошлиқ ўринбосари Каримжон Юсупов кириб келди.

Навбатчи ўрнидан турди.

— Ким бу? — сўради ўринбосар.

— Қотил ўртоқ бошлиқ! «Победа» колхозининг раиси Баҳодирхонни ўлдирибди!

— Ким олиб келди?

— Ўзи келди ўртоқ бошлиқ!.

— Воқеа жойига тезкор гуруҳ жўнатилдими?

— Хабарни ҳозиргина қотилнинг ўзи айтди!

— Зудлик билан гуруҳни раборинглар!

— Хўп бўлади ўртоқ бошлиқ!

— Отахоннинг қўлидаги кишанни еч! — буюрди Юсупов Рашидга. — Айбига иқроп бўлиб, ўз оёғи билан келган одамнинг қўлига нега кишан солдинг?!

Ўринбосар Холматни бошлаб, хонасига кўтарилди. Қария ҳамон титрарди. Қилган ишидан надоматлар чекарди. Ҳар қадам ташлаганда худонинг муборак

номини тилга олиб, ундан раҳм-шафқат сўрарди, тавба тазарру қиларди. Ичкарига киришгач Холмат бўлиб ўтган воқеани бир бошдан ҳикоя қилиб берди.

— У мени қаттиқ ҳақоратлади ўғлим, калтаклади. тириклай қафасдаги шерлар ичига ташламоқчи бўлди, «Сени шу ҳайвонларга едираман, суюгингни ҳам биров тополмайди», деб айтди. Нафсониятимга тегди. Қўрқдим, болам! Қафаснинг эшигини очаётганда оёғим остида турган болтага кўзим тушиб қолди. Қўлимга олиб, унга оттангани ўзим билмайман. Палакат босиб болта раиснинг кўкрагига санчилиб қолди. Айб қилдим ўғлим. Ёшим улғайиб, невараларимнинг тўйини кўраман, деганимда бировнинг хунини тўқдим. Икки дунёда кечириб бўлмас гуноҳга қўл урдим, — Қария тутилиб-тутилиб сўзлар, ора-сира юзларини ювиб тўшаётган кўз ёшларини енги билан артиб қўярди.

— Баҳодирхоннинг бойлигини олиб кетган қароқчинини танийсизми? — сўради Каримжон Юсупов қарияга бир пиёла иссиқ чой узатар экан.

— Кўрсам танийман ўғлим.

— Исмини, қаердан келганлигини айтмадими?

— Уларнинг суҳбатида мен-иштирок этмадим-да... — Бошини эгиб жавоб қайтарди чол.

— Ўша йигит илгари ҳам Баҳодирхоннинг уйига келганмиди, эслаб кўрингчи?

Қария ўйга толди, сўнг бошини чайқади.

— Йўқ.

Ўринбосар тортмадан бир даста расм олиб, стол устига ёйди.

— Диққат билан қаранг, шошилманг, сиз кўрган йигит мана шу суратдаги одамлар ичида бўлиши керак!

Холмат суратларни бирма-бир кўздан ўтказди. Бироқ қароқчинини суратдаги одамларнинг ҳеч бирига ўхшатолмади. Қария ўзини ғалати ҳис этди. Бошлиққа

ёрдам бергиси келганди. У афсус ва надомат билан бош чайқади.

— Бу суратдаги одамларнинг бирортаси унга ўхшамайди.

— Ўша йигитнинг юз-кўзини тасвирлаб бера ола-сизми?

— Ҳа, худди ҳозиргидек кўз олдимда турибди.

Ўша куни Холмат фоторобот ёрдамида Шарифнинг юз қиёфасини тасвирлаб берди. Ҳатто сочларини қайси томонга тараганигача айтди. Сурат тайёр бўлди. Бу Шарифнинг фото суратидан фарқсиз эди. Эртаси куни сурат барча вилоят ва туман ички ишлар бўлимига жўнатилди. Шарифни кўрган-билганлар зудлик билан ички ишлар идораларига маълум қилишлари сўралди.

- 7 -

Эртаси куни барвақт от-аравани сошлаб йўлга тушдим. Икки кундан бери Зебони кўрмаганим учун юрагимда соғинч уйғонганди. Нима қилиб бўлса-да, уни кўриш ва суҳбатлашишни ният қилдим. Қизга боғланиб қоламан, деб ҳеч қачон ўйламагандим. Юрсам ҳам, турсам ҳам хаёлимдан кетмасди. Шу ерлик жангариларнинг қўлидан қутқариб қолганлигим учун у мендан мамнун эди. Зебо бу ҳақда акасига айтган бўлса керак, Валий менга бошқача қарайдиган бўлди. Дарҳақиқат балоғатга етган қизни кимсасиз ҳовлида ёлғиз ташлаб кетиш хатарли эканлигини Валий кечроқ бўлсада тушуниб етганди. Ҳар гал қизнинг қўлидан сув идишни олганимда, Зебонинг нигоҳларида ўзимга нисбатан меҳр уйғонганини сезардим. Ўша кунги бахтли дақиқаларни дилим қўмсаб, қизнинг кўча эшиги олдида отнинг тизгинини тортдим.

Гилдиракларнинг шарақлаган овозини эшитиб, ичкаридан қиз чиқиб келди. У одатдагидек эшикни хиёл очганича остонада турарди. Бошидаги дурраси эпкин-да ҳилпирар, қўнғир сочлари яноқларини ўпиб турарди. Аравадан тушдим. Тизгинни ўтирғичига боғлаб, ўзимни ичкарига урдим. Остонада Зебо билан юзмаюз бўлдим. Иккимиз ҳам нигоҳларимизни бир-биримиздан узолмай туриб қолдик. Қизнинг қайноқ нафаси кўксимга уриларди. Рўмоли хиёл бир томонга оғиб кетган, қоп-қора сочларининг ярмидан кўпи очиқ қолган бошидан сирғалиб тушарди. Рўмолини тўғри-лаш мақсадида қўлимни узатдим. Сочларини силаб, қўйдим. Юрагим кўксимни ёриб чиққудек патилларди. Зебо бирдан бошини кўтарди. Унинг кўзларида лойқаланган ёш томчиларини кўрдим. Қандай қилиб уни бағримга тортганимни ўзим сезмадим. У қучоғимга сингиб кетди. Юрагининг гурсиллаб уришини эшитдим..

- Кечадан бери йўлингизга кўз тикаман...
- Сени соғиндим...
- Ёлғиз қолишдан кўрқаяпман!
- Ташвишланма, тирик бўлсам сени ҳеч кимнинг қўлига топширмайман!
- Толибонлар қишлоқдан кетишмаётганидан юрагим ғаш. Эшик тиқ этса, ичимдан бир нарса узилиб тушгандек бўлади. Қачон келасиз, деб йўлингизни пойлайман...

Қизнинг юрагига далда бериш учун тилимга келган барча сўзларни айтдим.

- Акам Саманганга ишлагани кетмоқчи, – деди ниҳоят Зебо менинг сўзларимни тинглаб бўлгач.
- Қачон? – сўрадим ундан.
- Уйимизда егулик овқат қолмади. Асраб қўйган донимиз ҳам тутади. Даладаги буғдой ёниб кетганди...
- қиз бунинг учун ўзи гуноҳқордек бошини эгди.
- Валий билан гаплашиб кўрай-чи, балки у ерга боришига ҳожат йўқдир. Ўзи қаерда?

— Яқинда гузарга чиқиб кетди. Қайтишингизда гаплашарсиз.

Мен Зебо билан хайрлашдим.

Жангарилар тўдасига қўшилганимдан бери улардан икки маротаба ҳақ олдим. Абдуғаффор билан Неъмат ўлиб кетгандан кейин кўпчилик қатори пулсиз қолдим. Бирорта одам Одиловдан ваъда қилинган ҳақини талаб қилишга юраги бетламасди. Маблағ билан таъминлаб турган хорижий мамлакатлардаги ҳомийлар ундан юз ўгиришганди. Олдига кўнгил сўраб, маслаҳат берадиган бирор кимса ташриф буюрмасди. Пул топиш ва одамларини озиқ-овқатлар билан таъминлаш Эргашбойнинг ўз зиммасига тушганди. Тожикистондаги жангариларнинг мағлубияти ҳомийларнинг саъй-ҳаракатларини пучга чиқарганди. Шундай бўлгач кимдан ва қаердан ҳам маблағ топарди. Ҳатто кўл остидаги жангарилар кун-тунларни очликда ўткази бошлади-лар. Ички вазият секин-аста издан чиқар, жангарилар ўртасида бошлиққа нисбатан ишончсизлик уйғона бошлаганди. Бир вақтлар катта ваъдалар эвазига бу ерга келган жангарилар қандай қилиб бўлса-да, юртларига қайтишни, ўзларини ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ихтиёрига топширишни ўйлашарди. Бундан ташқари жазодан озод қилинган йигитларнинг тақдири уларга аён эди.

Эргашбой кутилмаганда боши берк кўчага кириб қолганлигини сизди. Четдан ёрдам келишидан умидини узганди. Қочиш тўғрисида бош қотирарди. Бироқ қаерга, кимнинг паноҳига яширинишни билмасди. Қучоғини очган, илиқ сўзлар билан шаънига олқишлар ёғдирган кимсалар сувга чўккан тошдек ғойиб бўлишди. Эргашбой ёлғиз яшашга қўрқиб қолди. Руҳи тушган одамларини яна алдашга, уларни ёлгон ваъдаларига ишонтиришга жон-жаҳди билан ҳаракат қиларди.

— Булар биз учун катта синов, — дерди бошлиқ